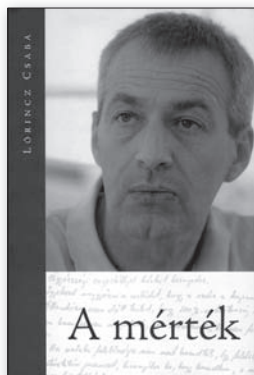

betonozók közül Rajtad kívül egyetlen, aki egyszerre tudott homokból várat építeni, még nem is másik kézzel és fél szívvel, hanem egyazon a gesztussal, egyforma odaadással betont keverni.” Ez a kötet hű lenyomata mindennek: „Így lesz egyformán fontos része szellemi és kéziratok hagyatéknak a megfontolt mondatokban csordogáló külpolitikai elemzés, a státustörvény, a politikai-elméleti vitacikk és a filozófiai tanulmány.”

A kötet rendkívül fontos részét alkotja a legkülönfélébb műfajú visszaemlékezések, interjúk gyűjteménye, melyek a személyes történeteket beszélik el. Ezek nélkül a tanulmányok sem jelentenék ugyanazt. Megismerhetjük a Ceausescu-korszakban erdélyi magyarként felnövekvő fiatal embert, akinek korai élménye a szabadság szűk korlátainak megtapasztalása. A hatalomnak való teljes kiszolgáltatottság, amellyel azonban kellő bátorsággal és körütekintéssel együtt lehet élni, amennyiben az ember meg tudja őrizni belső függetlenségét. Útkeresésében láthatjuk az erdélyi magyarságnak az értelmiségének a kényszerpályáit, a megmaradás útjait, és a '80-as évek legfájdóbb kérdésfelvetését: „menni vagy maradni”?

Jön a rendszerváltozás, amely már Magyarországon éri, s látjuk, hogyan lesz a filozófusból, a szabadságot kereső ellenzékiből, „másként gondolkodóból” lépésről lépésre politikai elemző, diplomata és politikus: ellenzéki szakértő, majd kormányprogramot alkotó, kormányhivatalt vállaló államférfi. Olyan államférfi, akit azonban sohasem a nyilvánosság, hanem a hatalmas feladat és az elvégzendő munka érdekel.

A Lőrincz Csaba életéhez szorosan köthető tanulmányok, külpolitikai tárgyú interjúk lépésről lépésre mutatják be azokat a gondolatsorokat, amelyek ezt a pályát alakították. Van itt tanulmány a kurd kérdéstről, az erdélyi magyar politikáról és a nemzeti érdek érvényesítéséről az euroatlanti közösségben. A dokumentumok között egyaránt megtaláljuk a Securitate által róla őrzött feljegyzéseket és a főműveként számontartott státustörvényt. Ha csak a gondolatok gazdagságát tekintjük is, hatalmas életmű!

Lőrincz Csaba hitt abban, hogy megváltozhat a magyar nemzet sorsa, ha erre – egybeként – van kormányzati szándék. Megoldható az autonómia kérdése is, mert meg lehet találni az ehhez szükséges szö-

vetségeket, eszközöket. Ezt a hitet fordította le a gyakorlat nyelvére.

A szó legszorosabb értelmében idealista volt, aki jó célokra tette fel az életét. Ám nem elégedett meg az elmélettel, az ideológiai tervezőasztalról lekerült gondolat kísérleteknek a valóságra történő ráerőszakolásával. Nem ebben látta az értelmiség feladatát. Az ezekhez a célokhoz vezető utat nagy realitásérzékkel közelítette meg.

A kötet mindemellett sokkal többet mond el a rendszerváltozások színe lépő politikusközvetek indíttatásairól és vágyairól, álmairól és sorsáról, történetéről és választásairól, mint sok-sok szociológiai felmérés, vagy az itt-ott feltűnő, történelminek szánt, de a távlat hiánya miatt még „korai” tanulmányok. Egyre profibb – és egyre gondolattalanabb – közéletünknek van mit tanulnia Lőrincz Csabától.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(Szerkesztette Borsi-Kálmán Béla,
Filep Tamás Gusztáv és Zelei Miklós,
A Kisebbségekért – Pro Minoritate
Alapítvány – Méry Ratio Kiadó,
Somorja, 2010, 760 oldal, 4900 Ft)

NYÍRI KRISTÓF: *Kép és idő*

Ha a filozófia iránt érdeklődő olvasó úgy érzi, Nyíri Kristóf új köny-

vének címe a *Lét és időre* rezonál, az nyilván nem a véletlen műve. Bár az öt tanulmány magában foglaltó kötet célkitűzése természetesen nem olyan grandiózus, mint a fiatal Heideggeré, a két műben feltétlenül közös, hogy alapvető változásokra kívánják ráirányítani a figyelmet a nyugati ember lét-, illetve önmegértésében. És közös az is, hogy mindkét szerző lényegesen többet beszél az általa választott cím első tagjáról, mint a másodikként szereplő időről: míg Heideggernél a lét fogalma, addig Nyírinnél a képek játsszák a cím- és főszerepet.

Nyíri Kristóf rendhagyó alakja a hazai filozófiai életnek. Iskolázottsága a „szigorúbb” angolszász irányzatokhoz köti, és a kontinentális iskolákra jellemző esszéisztikus felfogással szemben tudományos igénytelenséggel műveli a filozófiát. Az analitikus filozófia tipikus képviselőitől eltérően viszont nem vádolható a történeti érzék hiányával. Munkáiból rendre visszaköszön az esztétikai, sőt időnként kultúrtörténeti érdeklődés, legyen szó akár a közép-európai bölcséleti hagyományról, a magyar szellemi élet méltatlanul háttérbe szorult kiválóságairól vagy Nyíri legfontosabb „hőséről” és kutatási területéről: Wittgensteinről. A történetiség iránti figyelem a jelen kötet gondolati ívét is meghatározza: Nyíri a kommunikáció technológiájának változásaiból kiindulva arra keresi a választ, milyen hatást gya-

korol a képiség napjainkban egyre inkább felértékelődő szerepe a filozófiai gondolkodásra.

Nyíri álláspontja szerint a kommunikáció médiumai jelentős hatással vannak a világról alkotott nézeteinkre. Az írásbeliség már a kezdetektől (Platón munkásságától) fogva döntő befolyással bírt a filozófia önértelmezésére, ez pedig a képiség problémakörének háttérbe szorulásához vezetett: „a filozófus szavakban szavakról kommunikált”. Az olyan technológiai újítások, mint a fotográfia, majd a mozgókép elterjedése Nyíri szerint végre lehetőséget

kínál egy adekvát képfilozófia kidolgozására. A kötet írásai ennek gyökereit keresik Wittgenstein és Ernst Gombrich munkásságában, valamint tudomány és szemléletesség viszonyával vetnek számot Wilfrid Sellars és Richard Rorty vonatkozásában. A *Képek a természetes teológiában* című nagy tanulmány pedig (túl azon, hogy alapos áttekintést nyújt a képeknek a valási tapasztalatban játszott szerepéről) annak a tézisnek a támogatására szolgál, amely szerint a vizualitás „ősi és alapvető” rétege az emberi gondolkodásnak.

Az idő kérdése látszólag kisebb hangsúlyt kap a kötetben, jelen-

tősége azonban korántsem elhanyagolható Nyíri gondolatmenete szempontjából. Idő és kép kapcsolata legkönnyebben az alábbi, a fülszövegben is kiemelt idézettel szemléltethető: „A képek jelentéshiányosak, hacsak nem mozgóképek – ha tehát nem az időben történnek. Másfelől az idő fogalmilag

csak a térbeli mozgás metaforái, azaz végső soron képei által ragadható meg.” Nyíri szerint tehát az időfilozófia feltételezi a képfilozófiát – és fordítva. Az időről való gondolkodásnak ráadásul egy további fontos dimenziójával is számot vet a kötet:

jelesül a politikaival. A záró tanulmányban Nyíri, aki többek között éppen konzervatív Wittgenstein-olvasata révén vált nemzetközileg is ismertté, ismét a konzervativizmus (a szerző finom distinkciójával élve: „konzervativizmus”) kérdéséhez tér vissza. A konzervatív időtudat elemzését az írás egyfajta „heroikus konzervativizmus” felvázolására futtatja ki, amely a hagyomány megőrzése mellett a jövőért is felelősséget vállal a jövőkép nélküli posztmodern korban.

A *Kép és idő* darabjainak tematikus illeszkedése ellenére sem önmagába zárt egész, hanem egy szervesen fejlődő pálya aktuális álló-

mása, és egy új kutatási program nyitánya is egyben. Nyíri következtetései helyenként merészek és vitára ingerlők – ez azonban, filozófiáról lévén szó, nemhogy nem hibája, de egyenesen erénye a kötetnek.

PÁPAY GYÖRGY

(*Magyar Mercurius Kiadó, Budapest, 2011, 176 oldal, 1800 Ft*)

PIERRE HADOT: *A lélek iskolája* *Lelkigyakorlatok és ókori filozófia*

Filozófiai praxis és lélekgondozás, ontológiai coaching, filoterápia, Dasein-analízis, logoterápia: olyan kortárs iskolák, mozgalmak a felsoroltak, amelyek a filozófusok tanításait életvezetési tanácsadássá, lelki útmutatássá fordítják át, rosszabb esetben pedig készpénzre váltják. A filozófia életvezetesként való meghatározása történetének kezdetektől fogva jelen volt, és sosem fakult ki egészen kultúránkól, jóllehet az antikvitás óta halványulni látszott.

Pierre Hadot életművével ez a szem-

lélet kapott újabb lökést; ahogy Tillman J. A. írta a *Műhely* folyóirat *ars vitae*-számában: „Az életművészet »újrafelfedése« Pierre Hadot és – főként az ő munkáit felhasználó – Michel Foucault francia filozófusoknak köszönhető. Túlzás nélkül állítható, hogy tevékenységük nyomán az ars vitae reneszánsza köszöntött be az ezredfordulón.” Ebben a folyóiratszámában látott napvilágot az első magyarra fordított Hadot-tanulmány, első magyarra átültetett kötete pedig csak megkésve, 2010-ben, halála évében jelenhetett meg.

Szókratész köre, Platón Akadémiája, az arisztotelészi Lükéion, a sztoicizmus, epikureizmus, (neo)platonizmus és szkeptizmus: mindmind olyan iskolák, amelyekben – mint Hadot rámutat – elsődlegesek voltak a gondolkodás gyakorlatai, a „lelki gimnasztika”, az életvezetés.

(Persze a bölcsesség finansziális tőkére váltása sem újkeletű jelenség, erre ott vannak előképként a szofisták.) Hadot Ciceróéhoz hasonló, jó érzékű eklekticizmussal illeszti egymáshoz ezek tanításait, a közös gyökereket kiemelve, miközben újra meg újra aláhúzza, hogy mind-

egyikük életmódként tekint a filozófiára, korántsem pusztán elmélet-

